

Любов и брак в комунистическото общество

Свободна любов, комунално семейство

Марксистическото становище за любовта, семейството и пола изиграва значителна роля в историята на Югоизточна Европа - то става официално в комунистическите страни след Втората световна война. Както и фройдизмът, марксизмът изцяло отхвърля значението на генетико-биологическите фактори за половите разлики и влечения, като на свои ред преувеличава значението на политическите условия. Според марксизма неравноправието на половете в буржоазното общество се дължи единствено на класовото потисничество. Комунистическата идеология обещава

Среднощна среща, 1958, български филм

“Филм за младите, които откриват смисъла на своята работа в борбата за доброто на народа...”
Мъжете и жените са антифашисти, партийни активисти, ударници, но никога просто любовници в официалното комунистическо изкуство

на работниците и селяните, че след като вземат насилствено властта, ще могат да освободят обществото от вековните институции за експлоатация - националната държава, частната собственост, християнския моногамен брак. Тъй като ще отпадне икономическата принуда и социалното разслоение (всички ще са равни и богати), решаваща за брачния избор ще бъде единствено любовта, като под любов се разбира най-вече сходство на характерите и политическо съмишленичество. Семейството няма да е задължителна форма за съжителство на влюбените, а децата, ще се отглеждат комунално от държавата, така родителите ще имат повече време за професията си и за обществените си ангажменти.

Либерализиране на законодателството
40-те - 60-те години в комунистическите балкански страни са белязани със знака на борбата срещу бур-

жоазното моногамно семейство, която довежда до либерализация на законодателството по отношение на разводите и абортите, признава се правото на търсене на бащинство за извънбрачните деца (дори ако бащите са встъпили вече в друг брак), при развод децата не се предоставят непременно на невинната страна. Забраняват се единствено браковете с чужденци. Разводите стават смешно лесни - макар и не както в СССР с пощенски картички, а чрез съдебни процеси - пора-

ди несъвместимост на характерите, продължаващи недоразумения, по взаимно съгласие и др. Броят им расте:

1960	България - 10%	Унгария - 23%
1975	България - 15%	Унгария - 28%
1985	България - 21%	Унгария - 33%

Унгария се нарежда сред 5-те страни с най-много разводи в света. За сравнение разводите в буржоазна Турция през 1983 г са 3,6%, а през 1991 - 4.7%.

Законодателството създава условия за по-голяма свобода при избора и смяната на брачния партньор, а също и на подходящо

време и форма на майчинство.

От друга страна обаче семейството става по-неустойчиво и по-лесно попада под контрола на държавното управление.

Семейство, празнуващо "1 май", учебник, 1970-те

Социалната държава?

Комунистическата държава отхвърля идеята на християнския феминизъм, че единствено семейството може да осигури подходящо възпитание на децата и повежда политика за пълно институционализиране на грижите за децата. Осигуряват се безплатни детски градини, болнични грижи, обществени кухни, летни почивни лагери и кръжоци. Чрез повсеместно комунално отглеждане и комунистическо възпитаване на децата държавата

се заема да преодолее "егоизма на семейното възпитание", "религиозните заблуди" и другите "вредни предразсъдъци" на техните родители. През 1960 година в България 54% от децата на възраст между 3-6 години са в детски

Поздрав за новата трактористка, Унгария, 1952

градини, а през 1975 те се увеличават на 75%.

Държавното попечителство над децата сменя от родителите много от техните семейни отговорности. Работа и жилище, безплатни здравни грижи и образование, макар и незадоволителни в повечето случаи - са подсигурени за всички граждани. Брачната възраст отново спада: 15 години за момичетата в Румъния (80-те), 20 години - за 55% от момичетата в Унгария (70-те) и 21,7 - за момичетата в България (60-те).

Увеличава се броят на извънбрачните деца и децата, дадени за отглеждане в детски домове.

Безплатното комунално отглеждане на децата улеснява включването на жените в ускореното индустриализиране на балканските страни (градското население става между 70-

90%). Пред жените се откриват нови перспективи за професионална и социална реализация. През 1965 г. в България 92% от жените са на държавна работа. Комунистическото управление поощрява заемането от жените и на типично мъжки професии - трактористки, кранистки, строителки, професии противоречащи на буржоазните представи за женственост и майчинска отговорност. Дори и днес чужденците се изненадват от големия брой жени работещи като шофьори, кондуктори, строители.

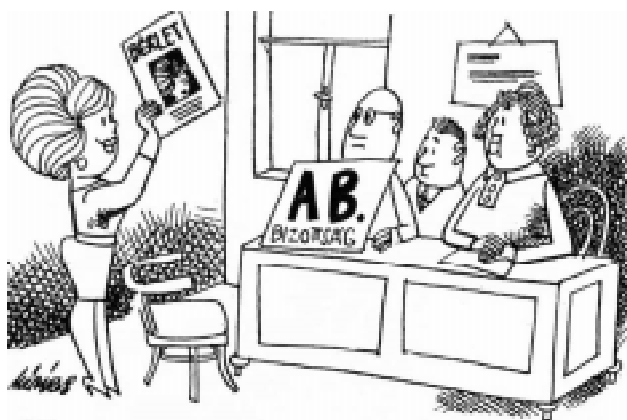
Въпреки законодателните промени и възхвалата на женското равнопоставяне животът на жените остава труден. Поради лошите обществени услуги и постоянният дефицит на стоки от първа необходимост от жените се очаква след приключването на работния им ден да стоят с часове на опашки по магазините, после да готвят и чистят къщи, а през почивните дни да работят и на парчето земя предоставено им от държавата "за частно ползване". Като се добавят безбройните политически събрания и манифестации, на които всички са задължени да присъстват, за общуване в семейството и възпитанието на децата почти не остава време.

Цената на държавното попечителство е установяването на пълен политически надзор не само над религиозния и професионалния, но и над частния живот на гражданите. На събрания във фабриките и учрежденията започва да се обсъжда и семейния живот на служителите. Често партийните комитети обсъждат любовните увлечения на съпруга по молба на неговата жена, което може да доведе до забрана на развод и дори препоръчване на още едно дете, за да се заздравят семейната връзка. За да получат право на аборт, жените са разпитвани за интимните си семейни проблеми от специални обществени комитети, включващи политически активисти и лекари.

Пропаганда, аборти

Държавата поема много от осигурителните и възпитателни функции на семейството,

но очакванията за растеж в раждаемостта не се сбъдват. От 50-те години тя започва да спада. През 1960- прирастът на населението в България е бил 17, 8 на хиляда, през 1980- 14,5 на хиляда, през 1990- 12,1. В Словения

Girl at the Abortion Committee:
"To simplify things I got myself a season ticket!"
Ludas Matyi

Момиче пред комисията по аборти: - Да опростим нещата, имам карта за почивка. (Унгария, 1960-те)

60-70- те години -семействата имат 2,1 деца средно, в България - 2,9 през 1975. Увеличават се абортите и извънбрачните деца.

Абортите във всички комунистически страни се легализират и стават лесно достъпни. В Румъния (от 1957 г до 1966) срещу 30 леи, цената на бутилка вино, всяка жена може да преустанови бременността си. В Унгария абортите се легализират -първо през 1945 поради честите изнасилвания на жени от съветски войници, а през 1952 абортите се разрешават след преглед от обществени комитети:

1950	36 000 аборти срещу 196 206 раждания
1954	42 029 аборти срещу 223 000 раждания
1958	183 000 аборти срещу 156 500 раждания

През 1961 абортите са с 20% повече от ражданията. В Югославия абортите се легализират по-късно - през 70-те.

Коя е причината за това рязко увеличаване на абортите и броя на извънбрачните деца? Освен със западането на чувството за лична отговорност и семейни ценности поради комунално-атеистичното възпитание, друга съществена причина е публичното лицемерие.

Марксизмът-ленинизмът не се интересува от биологичното тяло, неговите полови особености и еротични влечения, сексуалността се разглежда като остатък от "гнилото капиталистическо минало" и се превръща в тема табу за официалното общуване. Любовното чувство, лишено от всякаква телесна еротичност и романтична тайнственост, изцяло се политизира. Налага се нов идеал за мъжественост: културният мъж - поет, общественик, изобретател - който не пие, не пуши и е "беззаветно предан на майката-партия"; и нов идеал за женственост: силната жена - труженица, общественичка и майка. Възхвалата на почти безполовите труженици на комунизма, излъчващи сила и оптимизъм, държи младото поколение в пълно невежество по отношение на сексуалните взаимоотношения. Противозачатъчни хапчета, презервативи и др. не се рекламират, те са труднодостъпни и са с лошо качество (грубите презервативи са наричани "галоши").

От друга страна държавното управление поощрява откъсването на децата от влиянието на родителите и комуналното живеене по бригади, лагери и в общежития, което създава възможности за безконтролна сексуална активност. През 60-те години повече от 20% от участвалите в трудовите бригади в Албания момичета се връщат бременни. Нараства броят на извънбрачните деца, не поради желанието на бъдещите майки сами да отглеждат децата си, а поради ниска сексуална култура, непознаване на контрацептивите и безотговорно сексуално поведение. Извънбрачните деца в България през 1960 са 8%, а през 1990 - 12,4%. Изследване, направено през 1970 година показва, че само 6,2 % от неомъжените майки са искали да имат деца - 72,2% са дали децата си за отглеждане в държавните сиропиталища.

Сексуалната революция

Въпреки възпитателните усилия комунистическото управление не успява да спечели

за дълго младите хора - 60-те години са време на младежки въстания и бунтове (Унгария и Чехия). Стресната от недоволството на младежта, унгарската комунистическа пар-

"Please, God, make the sun shine tomorrow,
so we can wear our new bikinis!"

Молим те, Господи, нека утре да грее слънце, за да носим новите си бикини! (Югославия, 1960-те)

тия променя политиката си - тя започва да поощрява свободната любов вместо свободен живот. През 60-те години младите хора и на Запад създават проблеми: това е времето на хипитата, сексуалната революция, борбата за мир и права на малцинствата. Комунистическите управници използват младежката революция за свои цели. През "желязната завеса" проникват записи на "Битълсите", дънки и порнографски списания. Растящата нагласата за бунт срещу всеки авторитет, особено срещу училището и Комсомола, кара младите хора да възприемат някои митове за себе си и за света, които им позволяват да избягат от сивата и лицемерна комунистическа реалност в света на отчаянието, анархията и безотговорността. Негласно се окуражават еротизмът в изкуството, разпространението на порнография, промискуитетата на младите хора.

От 70-те години младежкият декаденс,

спадът в раждаемостта и назряващите проблеми с етничните малцинства, които запазват висок демографски прираст поради съхраняването на патриархални семейни форми, започва да плаши управляващите. Предприемат се законодателни промени, поощряващи брака и майчинството: закони за подпомагане на учащи и работещи майки, безвъзмездни заеми за жилище на младоженци и др. В България през 1968 отпуската по майчинство се увеличава от 84 на 120 дни, майките получават право на неплатен отпуск, парични помощи. Младите семейства могат да получат безлихвени заеми за закупуване на жилище.

В Румъния катастрофалния демографски спад от 25,6 на хиляда през 1955 до 14,6 през 1965 довежда до ограничаване на абортите - само в случаи на инцест, изнасилване, забременяване над 45 години и др., а извършителите се осъждат на затвор от 10 години. Същевременно се забранява използването на всякакви контрацептиви, в резултат от което държавните сиропиталища се изпълват с нежелани деца. След десетилетия на насилствени социални експерименти идеята за "светото моногамно семейство" и национализма започва да се завръща... но, на фона на европейското развитие, вече като анахронизъм.

Ако в началото на века пола и сексуално-еротичните желания започват да се разграничават от възпроизводство на рода и нацията, то днес сексуалността се разграничава и от пола. От вродена идентичност (с две значения мъж или жена) полът започва да се разглежда като точка от един непрекъснат диапазон между мъжа и жената, позволяващ различни сексуални предпочитания. В модерното демократично-консуматорско общество се рекламират все повече възможности за удовлетворяване на индивидуални еротични желания, брачни предпочитания и форми на семейно съжителство, което не означава непременно, че възможностите за взаимност и равноправие между хората са станали по-големи.

Източници:

1. Партизанско писмо до майката (Югославия, 40-те)

"Привет, старице моя, и смърт на фашизма! Пише ви и ви поздравява вашият партизанин Мартин Клен, ваш син и ваше дете...

По-добре мила мамо, да ви разкажа нещо по-хубаво, защо не? Когато ми е весело, аз си пея, мамка му стара, че цялата планина ечи. А най-често си пея загорската песничка "Извор блика от дълбока, ой ти моме черноока...". Тая песничка ми е винаги по сърце, макар че нашата Милица си има свое мнение, което не приляга на моето веселие и радост. Тя казва, че това е нищо работа, че полза няма и така нататък, и че истински песни са ония, в които се говори за нашата борба и свобода. Има Милица право, ама на мене ми се струва, че и аз имам право. Тя е сръбкиня, от Велюн, три години вече е в нашата войска, пу-

шка носи и шинел войнишки, а какви черни и са само очите- и саждите в нашето огнище не са толкова черни. Та майчице, моя мила, всичко туй ви казвам, за да знаете, че твърдо съм решил и намислил скоро да се женя. Щом войната свърши и дойде нашата победа, ще се ожена, но няма да взема Ягица от Брезје, а друга, съвсем друга..."

Иван Дончевич, "Писмо до една майка в Загорје". В: "Разкази", 1977.

Отговорете на въпросите:

- Защо партизанинът пише до майка си, а не до баща си?
- Какъв е езикът му?
- Какви качества на любимата изтъква влюбеният партизанин? Сравнете ги с патриархалния и буржоазния идеал за женственост.
- Какви стари представи влияят върху новия комунистически възглед на партизанина за любовта и брака?

Посрещане на съветската армия, България

2. Женска поезия (Югославия)

Предчувствие

Срещнах те, когато снегът се топи,
топи и духа вятър мек.
С близостта си пролетта ме опи,
жадно вдишвах въздуха лек.
С нежност гледах твоите следи -
стъпките ти по белия сняг;
и разбрах - драг ще ми бъдеш ти,
цял живот драг!

Десанка Максимович, известна югославска
поетеса, публ. 20-те години

Говорът на желязото

Ето ме сред желязна звънка градина,
като разцъфнал мак пламти метала,
огнено семе с шум пращи в комина,
в тънки антени шепнат железни славеи,
чинки звънят в голямата димна зала,
съскат на пода току що изковани
кобри, бои и пъстри пепелянки!

Десанка Максимович, публ. 60-те години

Сравнете:

Темите, образите и внушенията на двете
стихотворения.

Отговорите на въпросите

- Какво е запазила и какво е променила в
своя поетичен език и идеи Д. Максимович?
- Кое стихотворение ви харесва повече
и защо?

3. Законодателство (България, 70-те)

"Жената може да постигне социална свобода и равенство само в един свят, отрекъл потисничеството на малцинството над мнозинството и отредил за всички хора създадените от тях блага... Юридическото равенство на двата пола е вече факт. Мъжете и жените са носители на еднакви права и задължения като граждани на страната ни (чл.36 от Конституцията на НРБ)... За достигнатите у нас пози-

Милиционерка с куче, Унгария, 1947

ции на жените определено може да се съди по дяла им в такива сфери като здравеопазването (всеки втори лекар е жена), в техническите професии (всеки трети инженер е жена), в науката (всеки трети научен работник е жена)... Ангажиментите на жената в семейството поглъщат два пъти повече време в сравнение с времето, което мъжът изразходва за същото... Наблюденията показват, че по-голямата обремененост на жената е свързана не само с отглеждането на децата, но и с грижата и за личния бит на съпруга. Тази съвкупност от ежедневни грижи за благополучието на семейството като цяло, необходимостта да се създават и поддържат подходящи домашни условия за живот специално на мъжа, дават основание да се настоява за още една изява на жената - функцията ѝ на съпруга. Тази функция се поставя наред с признатите и социални функции на майка, труженичка и общественичка".

М.Видова, Правна закрила на майчинството, 1980.

Отговорете на въпросите:

- Какво обещава на жените комунистическата държава? А какво очаква от тях?
- Възможно ли е всяка жена да бъде едновременно грижовна майка и съпруга, всеотдайна общественичка и опитна труженичка? При какви условия?
- Повечето комунистическите управници произхождат от бедни селски семейства и са с основно образование. Свържете този факт с официалната политика по отношение на задълженията на жените.

4. Статия за положението на жените в Източна Европа (България, 70-те)

"Може би затова останах много изненадан да открия, че в някои западни индустриални общества, като например в Англия, официално на жената се гледа като на второ качество човешко същество. Женският труд се смята за малоценен, заплатите на жените са по-малки от тия на мъжете, никаква ключова позиция не се поверява на жена, и като че ли процъфтява царството на секретарките и домакините.

Формално погледната на Изток не е така. В действителност имаме почти същото отношение. Всеки, който е прекосявал кооперативните блокове, в виждал почти изключително да работят жени, мъжете са привилегирани администратори. На много тежки и нездравословни обекти, като започнем с мините и свършим с бетонобъркачките, работят жени.... По-обидното и жестокото е мъжкото отношение. Познавам толкова много хора, които все още казват вместо "жена" - "женска". И прибавете към това - вулгарното отношение на мъжките началници, които смятат за свое законно право да прекарат през леглата си подчинените си жени и момичета... "Жената е най-доброто и най-евтино удоволс-

твие" - ми беше заявил в пиянска откровеност един подобен другар".

Георги Марков, български писател десидент,
"Образът на жената". В: "Задочни репортажи от
България", 1991.

Задачи:

Интервюирайте вашите родители и близки:

- Какви са били техните професионални, социални и семейни задължения в комунистическата държава?
- Какви примери на предимства, уважение и назначаване на отговорни постове на жени в комунистическото общество си спомнят те?
- Какви примери за дискриминация и унижаване на жените си спомнят?

Напишете есе:

"Предимства и(ли) унижения за жените и за мъжете в комунистическото общество."

Попълнете таблицата:

Права на жените	
на теория	на практика
Задължения на жените	
на теория	на практика

Здравно-просветна акция за борба срещу инфекциозните болести - изрязване на нокти (Македония, 1945)

У НАС... И У ТЯХ...

Списание "Жената днес", България, 1955

5. Интервю с проститутка

(Унгария, 1966)

"Загубихме вяра във всичко - в старомодната религия, в капиталистическия ред, в социализма, в комунизма. Всичко се оказа лъжа. Бог не ми помогна, когато един руски войник ме изнасили в избата и взе пръстенчето, които родителите ми бяха дали за първото причастие, бях 13 годишна. Така нареченият "Свободен свят" не повдигна дори пръст да ни помогне през 1956, когато малко повече единство и твърдост можеха да ни освободят. Комунистическите лъжи ги предъвкваме всеки ден. Какво ни остана? Това, което мога да докосна и вкуся, да изпия и изям, и удоволствието, което моето тяло може да достави някому и удоволствието, което някои мъж може да ми достави. И това май стига."

В: П. Страфорд "Сексуалното поведение в комунистическия свят", 1967.

Отговорете на въпросите:

1. Какво има предвид момичето под "комунистически лъжи"?
2. Как реагират Западните правителства и граждани на политическите бунтове на Изток?
3. Можете ли да обясните връзката между политическото насилие (война, революция, бунт) и сексуалното насилие (изнасилване, проституция)? Потърсете примери в литературата и киното.
4. Защо липсата на социални перспективи и общи ценности води до сексуална разпуснатост?
5. Може ли обществото да стане по-свободно само чрез сексуална революция?

6. Антропологическо наблюдение, партизанска история (Югославия, 40-те)

"В Югославия партизанинът е все още цар и герой. Всеки филм, книга, всяка статуя и картина го възвеличава - борецът за свобода

и независимост, бунтовникът, който преминава през невероятни изпитания и накрая прогонва нашествениците. Много голяма част от партизанската митология е измислена или поне преувеличена..."

В: П. Стафорд, "Сексуалното поведение в комунистическия свят", 1967

* * *

"През тези 6 месеца ние (партизаните комунисти) нападахме този град 12 пъти. Моите партизани особено се забавляваха да накарат четника (сътрудничещ с германската армия) да скочи от леглото си и както си е по пижами, или дори и без тях, да хукне да спасява живота си, докато един от моите партизани заемаше мястото му в брачното ложе и осигуряваше на жена му сладко прекарване."

История на сръбски партизански командир. В: П. Стафорд, "Сексуалното...", 1967

Отговорите на въпросите:

1. Какво има предвид командирът под "приятно прекарване"? За кого е било приятно прекарването?

2. Каква е връзката между култа към мъжа-герой и боец и използването на изнасилването за политическо отмъщаване?

3. Насилието срещу жените взема различни форми в различни ситуации и времена. Може те ли да посочите някои открити или по-прикрити форми на сексуално насилие в миналото и днес?

7. Популярна шега (Унгария, 60-те)

Една възрастна дама посещавала лекаря и иска да и предпише хапчета срещу забременяване, взема рецептата и се появява две седмици по-късно:

- Какво искате?

- Още една рецепта за същите хапчета.

- Но жено, на твоята възраст няма ли да са ти в повече?

- С тях спя по-спокойно.

- Боже господи, та това не са приспивателни хапчета.

- Разбира се че са! Всяка вечер давам по едно на дъщеря си, която е 18 годишна. И после дълбоко заспивам.

Коментар:

Тази шега е свързана с атмосферата на сексуална разпуснатост, която се установява в Източна Европа след антикомунистическите младежки бунтове през 60-те. "Дайте им (на младежите) изобилие от проститутки и те ще забравят за политиката." - това е неофициалният съвет на Матиаш Ракоци, унгарски комунистически ръководител, към редакторите и издателите.

Подчертайте верните отговори:

• Шегата осмива: 1. Сексуалната освободеност на младежите; 2. Безотговорното поведение на младежите; 3. Презагрижеността на майките за техните големи дъщери; 4. Практичността на възрастните хора; 5. Липсата на сексуална просвета в комунистическото общество.

• Чия трябва да е отговорността за нежеланата бременност: 1. на девойката; 2. на нейния приятел; 3. на родителите на девойката; 4. на учителите на младежите; 5. на обществото.

Задача

Разпитайте родители и близки за други вицове от комунистическото време, свързани със семейството, любовта и брака.

8. Автобиографично интервю

(България, 80-те)

"Баща ми почина, когато бях на 19 години. Не бих казала, че ми липсва, и че това е лош спомен за мен, защото той и без това не живееше с нас и беше доста противен човек. Алкохолик и женкар, който зарязал майка ми, когато съм се родила. Хванал се с някаква жена от едно село близо до Пловдив... Ид-

Сиропиталище, Румъния

(Архив на Съвета на световните църкви, Женева)

ваше чат-пат да ме вижда, но почти всеки път се наливаше и започваше да тормози мама . Обиждаше, а понякога и посягаше. Тогава, мисля, че беше през 1967 г., аз бях на 13, когато за първи път взех сериозно решение през живота и го изгоних . Казах му, че не искам повече да го виждам и ако стъпи пак в този дом, ще го убия... Завърших осми клас през 1979 г., честно казано не ми се учеше много-много... (през 1982 се омъжва и живее в София).

Извиках го в спалнята да му покажа писмото, а той ме удари, защото знаел за какво става дума. След това ме удари още веднъж и аз паднах на леглото. Наричаше ме проститутка, тъпанарка, каза ми, че никога не ме е обичал и защо въобще се е оженил за мене. Удряше ме, болеше ме ужасно. Докато ме псуваше и биеше, неговият приятел дойде да види какво става. В същото време Иван ме съблече и изнасили...(Става проститутка).

Ще излъжа ако кажа, че не съм спала с орфляци... После постепенно навлязох в по-тес-

ни кръгове, там където е каймакът на боклуците, било те политици, депутати, артисти и измамници, всички онези, за които нищо не се знае, и всичко е скрито покрито."

Подчертайте верните отговори Аргументирайте се

Кой е виновен, че тази девойка става проститутка?

- Насилието в семейството - баща алкохолик и изоставена майка;
- Нежеланието ѝ да учи и да работи;
- Сводниците, които печелят добре от организираната проституция;
- Кризата на семейството в комунистическото общество;
- Липса на сексуално образование;
- Погрешни идеали;
- Психологически проблеми на момичето: себеподценяване и чувството за омърсеност;
- Склонността към проституиране се наследява.

9. Есе, Славенка Дракулич (Хърватска)

"За да избегнеш униформеността ти трябва здраво да се потрудиш: трябва да подкупиш продавачката, да чакаш с часове на опашка за вносни западни стоки, да си купиш дънки от черния пазар, като дадеш цялата си заплата; ти трябва да си скроиш и съшиеш драха, имитирайки снимка от някое блестящо западно списание. Начинът, по който жените носят всичко това, буди особено съчувствие към тези неимоверни усилия: очевидно е, че те имат проблеми! Нищо при тях не е случайно: те прекаляват както с дрехите, така и с грима, съчетават зле цветовете и материи.

Външният им вид издава провинциални опити да се имитира Западната мода. Но и откъде да научат на неща като себе - представа и стил? В партийно контролираните списания за жени, където ги инструктират да бъдат преди всичко добри работнички и партийни членове, после майки и съпруги, и сексуални обекти най-накрая, но никога да бъдат самите те. Да бъдеш самият себе си, да постигнеш индивидуалност, да възприемеш себе си като личност в едно масово общество е опасно...

За нас фотографите от списания като "Вог" бяха много важни, ние ревностно изучавахме всеки детайл с интереса на хора, които нямат друг източник на информация за отгатышния свят. Опитвахме се да ги разгадаем, да прочетем техните послания. И понеже бяхме неопитни и ги четяхме буквално, посланието, което възприехме, беше че Западният свят е рай. Нашият прочит беше погрешен и наивен, но въпреки това, той ни даваше сила, вътрешна мотивация, събуждаше желанието ни за промя-

Славенка Дракулич

на. Производителите на тези реклами... могат да заспят спокойно, защото тук, в комунистическите страни, техните мечти се сбъдваха; хората все още им вярват, особено жените. Какво ни е грижа нас за манипулацията, присъща на модата и козметичната индустрия? Да ти кажат, че някой се опитва да печели за сметка на твоите нужди, е все едно да предупредиш гладуващ бангладеец за вредата от холестерола."

С. Дракулич, известна журналистка-феминистка.
Как преживяхме комунизма и дори се смяхме, 1991

Отговорете на въпросите:

1. Защо гримът и модата са толкова важни за жените в комунистическите държави?
2. Дали жените успяват да постигнат индивидуалност и стил?
4. За какво служат модните списания: - да продават стоки на жените; - да развиват чувството за стил и красота; - да информират за механизмите на модната индустрия; - да предлагат възможности за бягство от реалността, - да утвърждават представата за жените като за красиви и чувствени обекти.